

Verksamhet 1999

Ekomuseum Kristianstads Vattenrike

För första gången sedan 1940 fick storken åter ungar i det fria i Kristianstads Vattenrike. En vild stork-hane, den bakre av storkarna på bilden, fick tillsammans med en utsläppt hägnhona tre storkungar på vingarna. Ett historiskt etappmål för att åter få en frihäckande storkstam i Vattenriket.

Foto: S-E Magnusson, Ekomuseum Kristianstads Vattenrike

FAKTARUTA Ekomuseum Kristianstads Vattenrike

Ekomuseum Kristianstads Vattenrike omfattar geografiskt Helgeåns nedre avrinningsområde i Kristianstads kommun och de kustnära delarna av Hanöbukten. Målet för verksamheten är att bevara de ekologiska och kulturhistoriska värdena in anslutning till vattnet i området, samt att försöka återskapa värden som försvunnit här.

Efter internationell förebild håller det successivt på att byggas upp ett ekomuseum i detta vattenlandskap. Ett ekomuseum byggs kring ett landskap och ett tema. Man ger sig ut i landskapet där man upplever och lär på plats. Informationen är utplacerad på lämpliga ställen. Den hjälper till att tolka och förklara det man har runt om sig.

Boende och andra verksamma i ekomuseiområdet är viktiga samarbetsparter. Tillsammans arbetar man för att uppfylla ekomuseets mål.

Ett stort antal besöksplatser har redan ställts i ordning. Nu finns det tre utemuseer, mer än tio fågel och informationstorn, ett center för uppfödning av storkar, kilometerlånga leder med spångar och utsiktsplattformar, gömsle mm. Från Flodbåten upplever man den riktiga närheten till Vattenriket.

Kristianstads kommun ansvarar för verksamheten, som är direkt underställd kommunstyrelsen. Kommunen är största enskilda finansör. Statens kulturråd stöder kontinuerligt verksamheten med två grundbelopp.

Länsstyrelsen stöder verksamheten på flera olika sätt bl.a. genom att man ställer personal till förfogande.

Ekonomiskt stöd erhålls också från flera andra håll till de olika delprojekt som bedrivs ute i ekomuseiområdet.

Besöksplatser i Ekomuseet

Storkcenter i Viby

Den 8 april var ett historiskt datum vid Storkprojektets hägn i Viby. Nu släpptes det första storkparet ut från hägnet för att förhoppningsvis häcka fritt på någon av de uppsatta boplattformarna vid familjen Nordströms gård i Viby eller på boplattformen som fanns vid de intilliggande strandängarna på Rinkaby holme, nere vid Hammarsjön.

Storkarna lyfte ur hägnet. Fick snabbt luft under vingarna. Cirklade en runda runt kyrkan i Viby och försvann sedan rakt ner mot Viby äng, där de omedelbart började söka föda bland de vattenomflutna starttuvarna.

Den 8 april släpps storkparet ut ur hägnet där de framgångsrikt häckat året innan. Aina och Åke Nordström som under alla år sedan 1993 skött storkhägnet på sin gård invid kyrkan i Viby följer med intresse frisläppningen av det första storkparet. Foto: S-E Magnusson, Ekomuseum Kristianstads Vattenrike

Efter några dagar hade storkparet etablerat sig på den uppsatta boplattformen i kanten av Rinkaby holme. Dagarna ägnades åt födosök, bobyggande och parningsbestyr. Den 15 april kom den vilde storkhanen tillbaka till Viby, från varmare länder, för tredje året i följd. Ganska snart upptäckte den storkparet nere vid Rinkaby holme. Efter några attacker från den vilde storken splittrades storkparet och den 16 april satt den vilde storken tillsammans med storkhonan från Rinkaby holme på en av boplattformarna på familjen Nordströms ekonomibyggnader.

Boplattformen på gårdslängan närmast hägnet byggdes snabbt på. Fyra ägg fanns i boet på taket, vid pingst. Samtidigt hade ett av storkparen i hägnet kläckt fram fyra ungar. Även i år kunde man följa storkungarnas uppväxt i hägnet via Vattenrikets hemsida med bilder från den on-line kamera som var monterad.

Av de fyra äggen, från det frihäckande storkparet på taket, växte det upp tre ungar under sommaren. För första gången på 59 år fanns det på nytt frilevande storkungar i Vattenriket. Sista lyckade häckningen var 1940 på Lillö kungsgård.

Foto: S-E M. Ekomuseum Kristianstads Vattenrike

Hanen som släpptes ut tillsammans med honan från hägnet den 8 april och sedan blev bortjagad av den vilde hanen, syntes på olika ställen i Vattenriket under sommaren, men uppehöll sig mycket nere vid Pulken.

Fram på hösten flög den vilde storkhanen söderut från Viby. Den vilde hanen hade visat att den minst tre år i rad klarat flyttningen söderut för att sedan återkomma, så den kunde med all rätt fortsätta sina årliga flyttningar. Livliga diskussioner fördes däremot, huruvida de tre ungarna skulle fångas in och sättas i ett hägn till dess de skall häcka eller om de också skulle tillåtas flytta. Olika omständigheter gjorde till slut att de tre storkungarna också flyttade söderut. Kanske kommer någon av ungarna tillbaka till Vattenriket för att häcka, när de blir könsmogna om ca 3-4 år. Många faror lurar under dessa år, så frisläppandet av årets ungar får nog ses som ett specialfall, såvida man inte hittar andra lösningar, till dessa att det finns en stor etablerad storkstam i Skåne och Vattenriket.

När vintern kom fanns fortfarande honan kvar, friflygande i Viby. Flyttningsdriften var inte så stor eftersom den både var uppvuxen i hägn och hade också haft sin första häckning där. Nu vågade åter den gamle hägnhanen tillbaka från Pulken och syntes ett tag vid gården i Viby, tillsammans med honan. Orkanen i början av december gick mycket hårt åt hela Skåne och i samband med detta förolyckades hanen.

De frihäckande storkarnas inflygningsvy. Boet ligger på den röda byggnaden som tillhör gården där familjen Nordström bor.

Mitt för bildens högra kant skimtar det ljusa taket på storkhägnet där ett storkpar födde upp tre storkungar. I bakgrunden syns Fjälkinge backe.

Foto: S-E Magnusson, Ekomuseum Kristianstads Vattenrike

Otroligt många, både från när och fjärran har följt storkarna i Vattenriket. Man har besökt Storkcentret i Viby och därifrån tagit sig ner till de intilliggande strandängarna på Herculesområdet. Här har man kunnat följa storkarnas födosök, när de skaffat mat till storkungarna på gårdstaket. Närheten till det nya naturreservatet har stor betydelse (se även här under rubriken Herculesreservatet).

Att först på avstånd följa storkarnas uppväxt via Vattenrikets hemsida och sedan komma på besök och se storkarna ute i landskapet, på olika ställen i Ekomuseet, har också varit mycket uppskattat.

En bok om storkar, med Vattenrikets storkar som bas, håller på att skrivas av en välkänd miljöreporter i Stockholm. Ekomuseet bistår med en del av bilderna samt lokala uppgifter. Boken som planeras komma ut år 2000, blir av stort allmänt intresse och kommer att distribueras över hela landet.

Ett händelserikt storkår i Vattenriket är slut och nu väntar alla, inte minst storkhonan, på att den vilde storkhanen skall komma tillbaka i april.

Lillö

Restaureringsarbeten:

Tillsammans med Länsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet fortsatte restaureringsarbetena 1999, som startade 1998. Från kommunens sida deltog Ekomuseum Kristianstads Vattenrike och C4 Teknik. Även i år anlätades ArkitektBolaget Dahlqvist-Larsson, Lund samt Mur & Puts AB, Nymö.

Arbetena omfattade en mängd objekt på olika ställen i borgruinen. Tillsammans med antikvarisk personal, arkitektbolag och murningsföretag företogs nio byggmöten på Lillö.

Det mest omfattande arbetet var demonteringen av det raserade södra trapploppet samt restaurering och återuppbyggandet av detta.

Foto: S-E Magnusson, Ekomuseum Kristianstads Vattenrike

Förutom själva trappan restaurerades en skottglugg i anslutning till trappan, valvet i dörröppningen till norra tornet som fanns då borgen grävdes ut men som sedan rasat samman återuppbyggdes, panelen mm på entrédörren i trapptornet byttes ut, reservutgången flyttades, mur/valvpelaren i söder delvis förstärkt mot ras, muredetaljer bl a dörrstaplar i södra tornet fastsatta, golvläggning med murtegel i södra tornet samt slutligen på börjades en byggnadsarkeologisk utredning.

Veckans vykort på Vattenrikets hemsida den 26 november 1999

Hej!

Här lägger Göran Vägren från Ekomuseet golvplattor i ett av flankeringstornen på Lillö. Golvplattorna av tegel har en gång tillhört det golv som fanns i borgkällaren när borgen raserades av svenskarna 1658-59. Vid utgrävningarna 1938-39 var en del golvtytor ganska intakta, medan andra var förstörda. Det är plattor från de raserade golvtytorna som nu återanvändes.

Tornrummet öppnar vi sommaren år 2000.

*Hälsningar från
Sven-Erik Magnusson*

En byggnadsarkeologisk undersökning utfördes i borgen under senare delen av året. Målsättningen med undersökningen var att upprätta en allmän byggnadsutveckling för borgen. En sådan omfattar borgens ursprungliga utformning och de förändringar den genomgick under medeltiden fram till dess slutliga utseende innan raseringen 1658. För att kunna upprätta en kronologi för de olika bevarade byggnadsdelarna som yttermurarna, tornen, valvresterna, valvpelarna mm studerades bl a tegelformat, om murarna låg i förband eller gränsade till varandra genom stötfogar, fogbrukets sammansättning och utseende. En jämförelse med resultaten från de pågående utgrävningarna genom borgens olika golvhorisonter kommer också att göras. Resultaten kommer att presenteras under våren år 2000.

Byggnadsarkeolog Cecilia Pantzar undersöker en av murfogarna i det väggparti som sammanbinder två av valvpelare i den centrala delen av borgen. Eftersom murfogen är en sk stötfog visar det att väggpartiet och pelarna inte är av samma ålder.

Foto: S-E Magnusson, Ekomuseum Kristianstads Vattenrike

Utgrävningsresultat och visningar på Lillö:

De arkeologiska utgrävningarna som startades tillsammans med Historiska museet i Lund 1998 kompletterades under året. Resultaten av de radiometrisk mätningarna, C14- datering av vissa brandhorisonter blev också klara. Dateringen av det understa brandlagret gav en antydning om att borgen byggts redan under 1300-talet och inte på senare hälften av 1400-talet som man tidigare trott. En tidigare helt okänd sk hjärtemur påträffades också mitt i huset. Det visade sig också att bottenlagret i borgen inte låg på 30 centimeters djup utan på ett djup av 180 centimeter under den översta golvnivån.

Tillsammans med museichef Anders Ödman vid Historiska museet anordnade Ekomuseet fyra annonserade visningar av Lillö, den 20 juni och den 22 augusti. Här berättade vi om vilka resultat som kommit fram under de senaste två säsongernas arkeologiska utgrävningar. Utöver dessa visningar skedde ett flertal specialvisningar för intresserade grupper och enskilda.

Nya resultat presenteras för TV

Visning för allmänheten den 20 juni på Lillö

Näsby fält

Arbetet med att göra naturreservat av delar av Näsby fält har fortsatt under året. Hans Cronert, Naturvård Kristianstads Vattenrike har färdigställt en rapport tillsammans med projektanställd personal som finansierats av Världsnaturfonden WWF och Kristianstads kommun.

Arbetet med att säkerställa och göra de natur- och kulturhistoriska värdena tillgängliga för allmänheten bedrivs av flera av de kommunala förvaltningarna inklusive Ekomuseet.

Ett första konkret steg under året har varit att stänga av biltrafik på vissa av vägarna och endast göra dessa tillgängliga för cyklister och gående. Detta har mottagits mycket positivt av de som söker naturupplevelser i området. En översiktlig karta har sammanställts och finns nu uppsatt på alla de informationstavlor som placerats ut i området.

Ekomuseet och dess medarbetare i Vattenriket har deltagit i olika informationsträffar där det pågående arbetet beskrivits och förklarats.

Vägbommar har satts upp på ett flertal ställen för att förhindra biltrafik och gynna gående och cyklande i området.

Informationsställ har också placerats ut. Efterhand som arbetet med reservatet fortskrider uppdateras informationen.

Foto: S-E Magnusson, Ekomuseum
Kristianstads Vattenrike

Herculesområdet

Det fleråriga arbetet med att formellt säkerställa värdena i Herculesområdet, som ligger vid Hammarsjöns nordöstra strand, har under året gått in i en slutfas vad gäller bildandet av ett naturreservat. Detta säkerställandearbete har kunnat ske inom ramen för verksamheten i Kristianstads Vattenrike, tack vare att en halvtidstjänst finansierats gemensamt av Länsstyrelsen, Naturvårdsverket, Kristianstads kommun och Världsnaturfonden.

Den 26 november 1999 beslutade länsstyrelsen om bildandet av "Naturreservatet Hercules med Rinkaby holme, Viby äng och Herculesdammarna".

Veckans vykort den 9 december 1999, Hej!

Hercules är ett nytt naturreservat mellan Viby och Rinkaby. Området är 94 ha stort och innehåller bl.a. strandängar med bete och slätter, stora vassområden och dammar från tegelbruksepoken. Hercules var namnet på tegelbruket som nu fått ge namn åt reservatet. SE Banken BoLån har genom Världsnaturfonden hjälpt Länsstyrelsen och kommunen ekonomiskt i reservatsarbetet.

- Välkomna hit !

Hälsningar Sven-Erik Magnusson

Även rent konkret har åtskilligt gjorts på naturvårdssidan och för tillgängligheten ute i det nya naturreservatet. Merparten av detta har kunnat göras tack vare generösa ekonomiska bidrag från WWF Världsnaturfonden/SEB Bolån.

Gräsbränning på den nystängslade marken som köpts in av Banverket.

Foto:S-E.M. Ekomuseum Kristianstads Vattenrike

Videbuskar röjs bort från slåttermarken på Rinkaby holme

Foto:S-E.M. Ekomuseum Kristianstads Vattenrike

Nybyggd kobro över dike vid Herculesdammen, så att djuren kan nå alla de olika betesytor

Foto:S-E.M. Ekomuseum Kristianstads Vattenrike

Nu är det en bra beteshävd i området, vilket är gynnsamt för vadarefåglar, flora och småkryp

Foto:S-E.M. Ekomuseum Kristianstads Vattenrike

Byggarbetena på fågeltornet och det nya Utemuseet blev klart under året

Foto:S-E.M. Ekomuseum Kristianstads Vattenrike

Veckans vykort den 20 september berättar om det 150 m långa spångbygget genom videbuskagen

Speciella projekt

Tranor i Vattenriket

De vårrastande tranorna har ökat väldigt i Kristianstads Vattenrike de senaste åren. Under 1998 fanns här uppskattningsvis minst 4100 tranor samtidigt. Även häckande tranor finns i området sedan ett antal år.

Numera utgör de vårrastande tranorna alltså ett markant inslag i landskapet då de provianterar på åkrarna och flyger till och från nattkvarteren i våtmarkerna. Även många som vanligtvis inte är naturintresserade stannar sina bilar och ser på tranorna. Tranorna har blivit ett mycket uppmärksammat inslag i Vattenriket. Speciellt till Utemuseum Pulken kommer folk för att se på tranor, då de landar för att övernatta i våtmarkerna.

Tranornas ankomst på våren sammanfaller med vårbruket och den nysådda grödan äts gärna av tranorna, vilket gjort att lantbrukare rapporterat skador.

Under årens lopp har vi haft ett givande samarbete med många av traktens lantbrukare i olika frågor, varför det kändes naturligt att ta ett helhetsgrepp på tranorna, både det positiva och det negativa. En trangrupp bildades hösten 1997 inom ramen för verksamheten i Kristianstads Vattenrike. I gruppen finns representanter från lantbruksorganisationen (LRF), berörda odlare, naturskyddsförening, fågelklubb, Kristianstads kommun (Kristianstads Vattenrike) och Länsstyrelsen.

Veckans vykort den 31 mars berättar om de stora mängderna tranor som rastar i Vattenriket under våren

Trangruppens beredskap för att minimera tranproblemen under 1999:

- Lämplig tranmatningsplats lokaliserades
- Anordna P-plats för besökande (vägskyltar bekostade av Ekomuseum Kristianstads Vattenrike)
- Omkringboende lantbrukare informerades.
- Maskinstation vidtalades för att genomföra putsning av gräsvegetation på matplatsen, köra ut foder och notera tranförekomst i anslutning till matplatsen.

- Nedre Helgeåns Fågelstation ombads följa upp tranförekkomsten (finansierades av Världsnaturfonden/WWF).
- Lagerhusföreningen sponsrade genom att ställa upp till 10 ton korn till förfogande.
- Två exemplar av "Hulken", en skrämningsanordning bestående av ett tjutande orangefärgat ställ, inhandlades i syfte att kunna skrämman tranor som lockats till området kring matningsplatsen och som uppehåller sig på nysådda åkrar.

Vid Utemuseum Pulken deltog radio och tidningar vid pressinformationen som anordnades av Trangruppen.

Vid den här platsen finns goda möjligheter att få se rastande tranor under vårsträcket

Foto: S-E Magnusson, Ekomuseum Kristianstads Vattenrike

Observationer och resultat våren 1999:

- De första stora mängderna observerades den 29 mars, då 1540 passerade norrut över Olseröd, med riktning mot våtmarkerna i Vattenriket.
- Dagen efter noterades tranor i luften hela tiden, men antalet rastande var på grund av det goda flygvädret små.
- Under dagarna framöver noterades dagligen rastande fåglar fram till omkring den 10 april.
- Sannolikt rastade inte fler än 1000 tranor vid något tillfälle.
- Största ansamlingen utgjordes av de ca 700 som uppehöll sig i våtmarkerna vid Pulken på eftermiddagen/kvällen den 3 april.
- Först i slutet av den mest intensiva sträckperioden, den 10 april, noterades en födosökande flock bestående av 250 tranor på och bakom utfodringsplatsen.

Tranornas sträckförlopp var våren 1999 mycket snabbt och gick på bred front över Skåne.

Huvudanledningen till tranornas svaga intresse för matplatsen torde ha varit det snabba förloppet, innebärande att relativt få flockar och små antal samtidigt varit på marken.

Att skrämman tranor med en av de inköpta Hulken fungerade både tekniskt och skrämningsmässigt bra.

För övrigt bedöms den begränsade tranförekkomsten sannolikt också inneburit att den upplevda skadegörelsen och skrämningsaktiviteterna på Kristianstadsslätten varit begränsade.

Inom Trangruppen finns det enighet om att det skulle vara mycket värdefullt att bygga upp en fortsatt beredskap inför kommande år.

Malen, Sveriges största sötvattensfisk, åter i Kristianstads Vattenrike 1999.

Fram till 1962 fick fiskare regelbundet mal i sina fångstredskap i Hammarsjön, Araslövsjön och Helge å i Vattenriket. Det här året skedde ännu ett i raden av stora föroreningsutsläpp i ån. Malarna försökte fly föroreningarna. Yrkesfiskaren Fritz Nilsson fick 12 malar i sina fångstredskap det här året. Efter detta fick han inte fler malar.

Den 1 juni 1999 var det ett historiskt tillfälle för naturvårdsarbetet i Vattenriket. Nu skulle ett antal malar återinplanteras i området.

Mycket praktiskt skulle förberedas inför utsättningen av malarna i Vattenriket sommaren 1999.

Här flankeras vattentankarna på malflotten av personal från C4 Arbetsmarknad och Ekomuseet.

Foto: S-E Magnusson, Ekomuseum Kristianstads Vattenrike

Redan våren 1990 tog Ekomuseet de första kontakterna med Jan Eric Nathanson vid Fiskeriverkets sötvattenslaboratorium i Drottningholm, för att diskutera möjligheterna att återinplantera malen i Vattenriket. Nathanson arbetade sedan 1982 med "Projekt malen" tillsammans med flera institutioner och organisationer i landet. Syftet var bl a att undersöka malens utbredning, livsbetingelser och möjliga åtgärder för att stärka malbeståndet i Sverige. I september 1990 besökte vi från Ekomuseet anläggningarna som Fiskeriverket har i Älvkarleby för att se hur Nathanson födde upp malar i akvarier.

Den 11 november 1990 kom Nathanson till Vattenriket och utförde under några veckors tid en noggrann kartering av vattenområdenas möjlighet att på nytt hysa mal. Resultatet var mycket lovande.

Försöken med uppfödning av mal i akvarier och dammar pågick för fullt vid fiskeriverkets anläggning i Drottningholm. Framöver skulle det kunna bli utsättning i Vattenriket.

Under tiden gjordes kompletterande provfiske i Vattenriket. Dels för att undersöka det befintliga fiskbeståndets sammansättning och dels för att se om det mot förmodan fanns kvar några gamla malar kvar sedan 1960 talet.

Undersökningarna av vattenkvalitet, botten och strandkanter visade att nu fanns åter förutsättningar för en utplantering av mal. De stora utsläppen av syretärande substanser från industrier och avlopp hade upphört. Stränder och botten i ån har läkt efter de kraftiga muddringsarbetena omkring 1940.

Malen trivs bäst i långsamt flytande vatten som kan värmas upp av solen. Mer än 22 grader varmt behöver det bli för att den skall gå till lek. Gråvidebestånd med nedhängande rötter i vattnet, håligheter, utrymmen bakom stenblock och sjunkna stockar mm är viktiga uppehållsplatser för malen. Favoritföda är mört och andra karpfiskar. Många har hjälpt oss att få tillbaka malen i Vattenriket. Fiskeriverket, Naturvårdsverket, Länsstyrelsen och Världsnaturfonden WWF. Satsningen ingår i WWF:s arbete med att rädda hotade fiskarter. Malen är fridlyst sedan länge och med på rödlistan över akut hotade arter.

Aterinplantering av mal i Helgeåns nedre delar i Kristianstads Vattenrike den 1 juni 1999

Den 1 juni 1999 var det så dags att plantera ut malarna. Nedströms Kavrö bro sattes tre, ca 1 meter långa, malar ut i Helge å. Vikten varierade mellan 6,5 - 8,8 kg. De andra åtta malarna sattes ut i par, i Helge å uppströms Kristianstad. Dessa vägde ca 2 - 3 kg. Utsättningen följdes med stort intresse av media från hela landet. Vi transporterade mediefolk i båtar och malar i stora vattentankar på flottar till utsättsplatsen. Här fanns tidningar, radio och TV. Långt fram under hösten kunde man se TV reportage om utplanteringen av malar i Vattenriket.

Veckans vykort på Vattenrikets hemsida, den 1 juni 1999 berättar om återinplanteringen av Sveriges största sötvattensfisk, malen. Ett projekt med Världsnaturfonden WWF som en viktig finansör.

En av de stora, ca 1 m långa, malarna (Silurus glanis) som släpptes ut i Helgeåns nedre delar i Kristianstads Vattenrike den 1 juni 1999. Foto: Sven-Erik Magnusson Ekomuseum Kristianstads Vattenrike

Mal (Silurus glanis)

Foto: S-E Magnusson Ekomuseum Kristianstads Vattenrike

Under sommaren och hösten gjordes flera ofrivilliga fångster av malar i diverse fiskeredskap, men eftersom de är fridlysta släpptes de ut igen. En av malarna hade gett sig ända ut i havet och fångades vid Landön ca 8 km norr om Helgeåns mynning i havet vid Åhus. Nu hoppas vi alla att det skall bli en varm sommar, så att malarna kan gå till lek och på nytt kolonisera Vattenriket.

MAB (the Man and Biosphere Programme) ett arbetssätt i Vattenriket

MAB:s sekretariat, med Olof Olsson, som finns på Forskningsrådsnämnden (FRN) i Stockholm, tog under året kontakt för att undersöka hur ett konkret samarbete skulle kunna etableras i Vattenriket.

Redan vid starten 1989, i arbetet med Vattenriket, tog Ekomuseet kontakter med den svenska MAB-kommittén, som är FRNs kommitté för naturresurs- och miljöforskning, för att diskutera och informera att vi här i Vattenriket ville applicera UNESCO:s synsätt på en hållbar utveckling, så som den beskrevs vid en internationell biosfärkonferens 1968.

I den första programförklaringen 1989 beskrev vi att verksamheten i Vattenriket har som mål; att bevara och utveckla de ekologiska och kulturhistoriska värdena i området, *men också att kunna utnyttja dessa på ett uthålligt och varsamt sätt*. Just denna sista sats beskriver en av våra hörnplarna i det sätt som vi vill arbeta här i Vattenriket. Detta stämmer också väl överens med tankarna för ett framtida biosfärområde.

Att vi i Vattenriket hade en strategi och arbetade konkret för en hållbar utveckling i enlighet med handlingsprogrammet i Agenda 21 framgick då verksamheten uppmärksammades internationellt.

I april 1993 samman kallade vi till en pressinformation på Ekomuseets kontor, där vi kunde tillkännage att "Projektet Kristianstads Vattenrike" vid ett möte i Nairobi i december 1992 blivit antaget, som ett av nio projekt i världen, att bli ett "Global 500 Forum, Agenda 21-projekt". (Global 500 Forum är en sammanslutning av FN:s 500 miljöpristagare) Nomineringen av Kristianstads Vattenrike hade gjorts av en av dessa miljöpristagare, professorn i humanekologi vid Lunds universitet Torsten Malmberg.

The Global 500

Den 22 januari 1999 anordnades ett möte på Ekomuseets kontor med representanter, från det svenska MAB-sekretariatet och MAB-kommittén. Från Stockholm kom forskningssekreterare Olof Olsson och från Lund professor Olof Wärneryd vid Kulturgeografiska institutionen. Syftet med mötet var att informera den svenska MAB-kommittén om hur arbetet i Vattenriket bedrevs och hur vi gemensamt skulle kunna skjuta fram positionerna för bildandet av ett framtida biosfärområde i Vattenriket. Vid mötet beslutades bl a att ett större nationellt MAB-möte skulle anordnas på försommaren i Vattenriket. Det informerades också om att en skrift om biosfärområden i Sverige höll på att produceras av FRN.

Under sommaren blev skriften "Biosfärområden i Sverige" klar. (skriften kan beställas från Forskningsrådsnämnden, Box 7101, 103 87 Stockholm). Här beskrivs bl a biosfärområdenas grunder med de olika zoner, riktlinjer för biosfärområden, två internationella exempel på biosfärområden samt Nordiska biosfärområden.

I det inledande kapitlet beskrivs sammanfattande begreppet biosfärområde.

"Tidigt föddes behovet av speciella områden för MAB-forskning och för praktisk tillämpning av nyvunnen kunskap. 1971 introducerades därför begreppet biosfärreservat - sedermera biosfärområde - såsom länken mellan forskning och allmänhet. I biosfärområden skall man söka svar på frågan: Hur kan man bevara biologisk mångfald och skapa en hållbar utveckling?"

Biosfärområden ska;

- Bidra till att bevara biologisk och kulturell mångfald
- Utgöra modeller för god markanvändning och hållbar utveckling
- Utnyttjas för forskning, för långsiktig bevakning av förändringar i naturen och för utbildning.

I januari 1999 fanns det 356 biosfärområden i 90 länder. Tillsammans täcker de 220 miljoner hektar och utgör ryggraden i MAB. Reservaten ingår i ett världsomspännande nätverk."

I Sverige finns än så länge endast ett biosfärområde, Torneträsk-området, men det är intressant att konstatera att i skriften beskrivs Vattenriket i kapitlet "Nordiska biosfärområden" på följande sätt.

"Kristianstads Vattenrike är ett område, där man sedan 1989 har arbetat efter MAB-principer, och planen är att det ska få officiell status som biosfärområde.

Vattenriket omfattar nedre delen av Helgeåns avrinningsområde samt de kustnära delarna av Hanöbukten i östra Skåne och präglas av vidsträckta arealer naturliga översvämningsmarker med stora naturvärden. Här finns hävdade strandängar och sumpskogar."

Här finns ett utmärkt sätt för Kristianstads kommun att lyfta fram Vattenriket och bygden på den internationella arenan om man kan fortsätta utökandet och säkerställandet av värdena i området samt se till att skötseln kan ordnas på ett rationellt sätt. Resurser behövs nu för att ta fram underlag och ansöka hos UNESCO i Paris om att få officiell internationell status på Vattenriket som MAB-område.

Den 4 juni hölls ett MAB-möte i Vattenriket med representanter från hela landet, som representerade FRN i Stockholm, Svenska MAB-kommittén, Biosfärområdet vid Torneträsk och Abisko naturvetenskapliga station, Zoologiska inst. vid Universitetet i Göteborg, avdelningen för geografi och turism vid Karlstads universitet samt Länsstyrelsen i Malmö. Diskussioner fördes både inomhus på Ekomuseets kontor och ute i Vattenriket.

Ny skötselorganisation

Sedan verksamheten inom ramen för Kristianstads Vattenrike startade 1989 har Ekomuseets anläggningar som torn, spångar, stigar, bryggor mm ute i landskapet nästan uteslutande byggts och underhållits med hjälp av anvisad arbetskraft, de sk Vattenrikelagen på C4 Arbetsmarknad. Även naturvårdsarbete som buskröjning, stängseluppsättning mm har utförts av dessa arbetslag. Finansieringen har skett dels med kommunala medel men ett flertal investeringar och delar av naturvårdsarbetet har kunnat utföras tack vare extern finansiering av Världsnaturfonden WWF, Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet, Länsstyrelsen, privata finansiärer mfl.

Vegetationsröjning i vallgraven som löper runt borgruinen på Lillö samt gräsklippning vid borggård och slänter är några av skötselorganisationens arbetsuppgifter

Foto: S-EM. Ekomuseum Kristianstads Vattenrike

Hans Cronert, Naturvårdssamordnare i Vattenriket har fortlöpande kontakter med markägare, arrendatorer, kommunala förvaltningar, myndigheter mfl.

Naturvårdssamordnaren har också det övergripande ansvaret för den nya Naturvårdsskötselorganisationen.

Stigpassagen på bilden ingår som ett av många skötselobjekt i det planerade reservatet på Näsby fält.

Foto: S-E Magnusson, Ekomuseum Kristianstads Vattenrike

Samarbete med länsstyrelsen miljövårdsenhet, vad gäller naturvårdspersonal direkt knuten till Vattenriket, har också skett sedan verksamhetens början. Redan 1990 ställdes en person till förfogande på heltid. Efter det första årets intensiva arbete fortsatte satsningarna med en tjänst på ca 25% mellan åren 1991-1996. Tjänsten utökades till halvtid 1997 och då finansierades denna av Länsstyrelsen, Naturvårdsverket, Världsnaturfonden och Kristianstads kommun. Genom den gemensamt finansierade tjänsten, "Naturvårdssamordnare för Kristianstads Vattenrike" har det bl a varit möjligt att arbeta fram ett handlingsprogram, "Naturvård i Kristianstads Vattenrike - handlingsprogram för 1998-2000".

Som en av punkterna i handlingsprogrammet beslöt kommunstyrelsen bl a "att en fortsatt översyn av den kommunala organisationen för naturvård genomförs i syfte att bygga upp en effektiv verksamhet för förvaltning och skötsel av kommunägda marker och naturreservat inom Kristianstads kommun."

Berörda kommunala förvaltningar och länsstyrelsen arbetade fram ett förslag för det fortsatta arbetet "Avtal om naturvårdsarbetet i Kristianstads kommun". Avtalet löper på årsbasis och

beräknas pågå flera år. Detta avtal undertecknades av kommunen och länsstyrelsen under våren 1999.

I korthet omfattar avtalet följande;

- Avtalet syftar till att utvidga samarbetet mellan Länsstyrelsen och Kristianstads kommun för att etablera en effektiv organisation för skötsel av naturområden i Kristianstads kommun, inklusive Kristianstads Vattenrike.
- Skötselobjekten består av naturreservat, fågelskyddsområden, områden ägda av statens naturvårdsfond, mark som förts till den kommunala naturvårdsfonden, samt kommunala skötselobjekt i Kristianstads Vattenrike. Antalet objekt uppgår till drygt 60. Ungefär hälften av objekten ligger i Vattenriket och hälften utanför.
- Det praktiska arbetet genomförs som kommunala arbetsmarknadspolitiska åtgärder till en årsvolym av totalt 1600 dagsverken, varav 900-950 dagsverken inom Kristianstads Vattenrike och 650-700 dagsverken inom naturvård i övrigt.
- Länsstyrelsen satsar 600 000 kr (varav 100 000 kr som ett startbidrag) och Kristianstads kommun ca 300 000 kr, utöver de kostnader som finns i anslutning för den anvisade arbetskraften
- Dessa medel finansierar utöver den anvisade personalen, en 1/2 -tids naturvårdssamordnare, en inköpt tjänst som arbetande förman samt materialkostnader och övriga expenser.

Publikationer

Ny folder

Inför sommarsäsongen blev en ny folder klar. Behovet av en ny lätthanterlig folder med text även på tyska och engelska hade funnits sedan en längre tid. Mycket hade också hänt inom verksamheten och ett flertal besöksplatser hade blivit färdiga sedan den första foldern trycktes.

Folder har tillverkats som en dubbelsidig vikbar folder där ena utvecklingssidan beskriver

områdets värden samt var man kan se och uppleva dessa. Följande rubriker finns på denna sida; - Kristianstads Vattenrike, - Djur, växter och kulturlandskap, - Ekomuseum Kristianstads Vattenrike (med karta) samt - Besöksplatser i Vattenriket.

På den andra utvecklingssidan finns de olika verksamheterna beskrivna som bedrivs inom ramen för arbetet i Kristianstads Vattenrike. Följande rubriker finns på denna sida; - Så här arbetar vi i Vattenriket, - Naturvård, Miljöskydd och Kulturmiljövård, - Utbildning & Naturskola, - Fiske och Turism samt - Kristianstads Vattenrike (adresser, telefonnummer mm).

Foldern som har svensk tysk och engelsk text, finns på kommunens turistbyråer, Flodbåten mfl platser, samt delas ut vid olika evenemang som exkursioner, seminarier mm. En stor spridning på ett lätthanterligt och billigt sätt sker också via Vattenrikets hemsida där foldern finns utlagd som en pdf-fil som den intresserade kan ladda ner den.

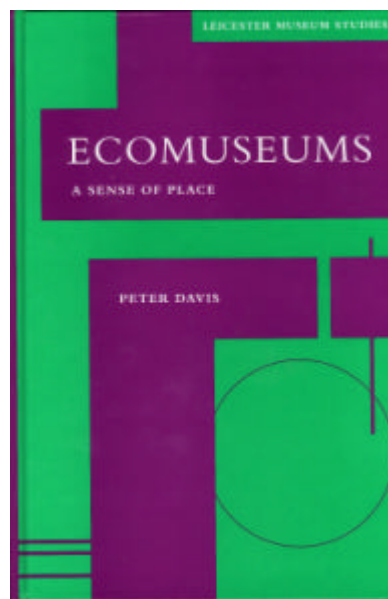
Kristianstads Vattenrike i engelsk bok om ekomuseer

En internationellt uppmärksammat bok om ekomuseer har under året givits ut i England.

Ecomuseum, A Sense of Place: Peter Davis, Leicester University Press, London and New York, 1999.

I boken beskrivs bla ekomuseernas historia och framväxt på de olika kontinenterna samt här ges också ett antal exempel på olika ekomuseers inriktning och arbetssätt.

I kapitlet "Ecomuseums in Continental Europe" beskrivs fyra ekomuseiverksamheter i Sverige. Här ges en fyllig beskrivning av Ekomuseum Kristianstads Vattenrike illustrerad med en bild på Naturskolans bil och naturskoleföreståndare Karin Magntorn.

Exkursioner, föredrag, pressinformation mm

- 22/1 MAB-möte (The Man and Biosphere Programme), deltagare från FRN, mfl.
- 28/1 Föredrag om Vattenriket. Fjälkinge församlingsshem, Villands centeravdelning
- 8/2 Föredrag "En tur i Ekomuseum Kristianstads Vattenrike". Kvarnen i Kristianstad, Moderaternas kretsårsmöte
- 15/3 Föredrag om Vattenriket, Bromölla Rotary
- 22/3 Föredrag "Aktuellt i Vattenriket", Kristianstad Rotary
- 24/3 Pressinformation vid Utemuseum Pulken angående tranorna i Vattenriket och Trangruppens arbete.
- 31/3 Tranreportage för TV (Sydnytt), Yngsjö
- 8/4 Två storkar från hägnet i Viby släpps ut för att häcka fritt, samtidigt placeras två nya storkar från hägnet i Karup in i Vibyhägnet.
- 24/4 Exkursion "Vårutflykt i Ekomuseum Kristianstads Vattenrike, - delvis i Linnés fotspår", deltagare från Aktion Skånemiljö
- 27/4 Pressinformation tillsammans med flera kommunala förvaltningar på Näsby fält angående nya skyltställ och vägavspärming mm i anslutning till bildandet av det nya naturreservatet.
- 28/4 Radio Malmö hus. Inspelningar för tre olika programtillfällen under sommaren gjordes med anledning av Linnés besök i området vid Skånska resan 1749. Radioinspelningar gjordes vid Lillö, Lägsta punkten och Åsums ängar.
- 5/5 *Besök från Världsnaturfonden WWF, Michael Löfroth programchef våtmarker/sötvatten samt representanter från Länsstyrelsen och kommunen. Håslövs ängar med Hammarsjön i bakgrunden.*

- 5/5 Möte med Samrådsgruppen för Naturvård i Kristianstads Vattenrike. Utomhusmöte vid Vramsån i Gärds Köpinge.
- 6/5 Guide på Flodbåten. Flodbåttur på Helge å från Kristianstad runt Blackan och Lillö till Araslövssjön och sedan tillbaka till Kristianstad. Personalkontoret i Kristianstads kommun.
- 10/5 Båttguide på Helge å och Araslövssjön. Styrelsen för Nedre Helgeåns Fiskevårdsområde.
- 11/5 Våtmarksvandring längs en bit av Linnérundan med representanter från Miljödepartementet. Detta var en del av Kristianstads kommuns presentation av sitt miljöarbete.
- 12/5 Besök i Egeside fd sjö samt flera andra platser i Vattenriket tillsammans med Statens Naturvårdsverk och Länsstyrelsen.

- 19/5 *"Linné på besök", visning av Lillö med omgivning, speciellt med anknytning till Linnés besök 1749*

Foto: S-E Magnusson, Ekomuseum
Kristianstads Vattenrike

- 20/5 Flodbåttguide, Symposium, för speciellt inbjudna personer från bla Tyskland och Litauen, anordnat av Kristianstads kommuns agenda-21 samordnare
- 21/5 Danska journalister på besök i NÖ Skåne. Båt- och fisketur i Vattenriket. Arrangemang av turistcheferna i NÖ Skåne samt Skånes Turistråd tillsammans med Fiskevårdsområdet och Ekomuseet.
- 27/5 Exkursion i Vattenriket med Skogsvårdsstyrelsen personal från regionen.
- 29/5 Ekologisk fiskeskola i Vramsån vid Ekomuseets informationsanläggning vid badplatsen i Gärds Köpinge. Arrangemang tillsammans med ungdomssektionen från sportfiskarna i Malmö.
- 1/6 Malutsättning i Helge å tillsammans med Världsnaturfonden och Statens fiskeriverk. Utsättningen bevakades av riksmedia bla radio, TV och tidningar
- 2/6 Guide på Flodbåten. Vänsterpartiet i Kristianstad
- 4/6 MAB-möte (the Man and Biosphere Programme) i Vattenriket, båt Rundtur mm. Deltagare från Forskningsrådsnämnden, Kiruna, Stockholm, Abisko, Göteborg, Länsstyrelsen mfl.
- 7/6 Pressinformation på Lillö angående arkeologisk utgrävning tillsammans med Historiska museet Lund. Besöktes av Sydnytt, TV4, radio, tidningar mfl
- 14/6 Guide på Flodbåt med flera platser i Vattenriket. Beställare Björsells kontorsvaruhus samt kunder i Skåne
- 18/6 Pressinformation för Sydsvenska Dagbladet angående malutsättningen mm

20/6 Visning för allmänheten på Lillö angående nya rön vid utgrävningarna tillsammans med Anders Ödman Historiska museet i Lund

13-14/7 "Vattnet livet och hälsan" ett tvådagars vattensymposium som avslutades med en exkursion i Vattenriket. Arrangörer var Kristianstads kommun, Christian IV Sällskapet och Malmberg Water .

Vid exkursionen i Vattenriket visade Per Malmberg, Malmberg Water, det artesiska vattnet som kommer upp i djupborran vid Yngsjö.

Foto: S-E Magnusson, Ekomuseum Kristianstads Vattenrike

Några av föredragshållarna vid vattensymposiet var;

- Eric Lindstedt överläkare stationerad i Saudiarabien, - Vatten, livsviktigt och livsfarligt
- Guy Heyden professor Odont. Göteborgs univ., - Vattenparadoxen , vattnet en förutsättning för liv och ett växande hot mot människans hälsa och fredliga existens
- Ragnar Rylander professor miljömedicin Göteborgs univ, - Död i hjärtinfarkt, kan dricksvatten skydda?
- Ove Gustavsson statsgeolog, Sveriges Geologiska Undersökningar i Lund. - Kristianstadsslätten, Sveriges viktigaste grundvattentillgång

15/7 Guide vid exkursion i Vattenriket när kommunstyrelsen bjöd in ett antal företag i kommunen för allmän information och diskussion.

17/8 Jane Madgwick, European Freshwater Program, WWF Europa, på besök tillsammans med Michael Löfroth programchef våtmarker/sötvatten vid WWFs kontor i Sverige.

22/8 Samma sorts visning på Lillö som den 20 juni. "Visning för allmänheten på Lillö angående nya rön vid utgrävningarna" tillsammans med Anders Ödman Historiska museet i Lund. En förmiddags- och en eftermiddagsvisning

26/8 Besök av ornitologer från Italien. Exkursion i Vattenriken med båtutur. Ungdomsverksamhet som skulle besöka "bivråkens dag i Falsterbo" med anledning av att man arbetade lokalt i Italien med att försöka få stopp på nöjesjakten på rovfåglar. Besöket i Vattenriket ett svenskt exempel på hur man arbetar med bl a fågelskydd.

27/8 Guide i Vattenriket med bl Flodbåten, Tyréns infrakonsult

28/8 Tyska journalister på besök i Vattenriket med bl a båtutur och fiske. Ett av besöken i NÖ Skåne i anslutning till program anordnat av turistchefer från NÖ Skåne samt Fiskevårdsområdet

1/9 Flodbåtstur med introduktion av vad Vattenriket är. En del av Kristianstads kommuns introduktion av vad kommunen kan erbjuda studenterna som skall läsa Naturvårdingenjörsprogrammet på Högskolan i Kristianstad.

7/9 Samrådsgruppen för Naturvård i Kristianstads Vattenrike, möte Rådhuset

- 10/9 Pressinformation med båtut i Vattenriket, Nordvästra Skånes Tidning önskade göra specialreportage om verksamheten.

Några klipp från helsidesreportaget i NST den 19 september

- 15/9 Visning av Vattenrikets verksamhet för studenter som läser geografi vid Högskolan, samling vid Utemuseum Kanalhuset
- 17/9 Besök vid Utemuseum Kanalhuset och båtut till Lillö med föreläsning om vad ett ekomuseum är och hur man arbetar med detta begrepp. Detta är ett årligen återkommande undervisningstillfälle för studenter som läser kursen "Museum o samhälle 10p" som är en delkurs vid Kulturvetenskapliga inst vid Lunds Universitet.
- 23/9 Föredrag "En tur i Kristianstads Vattenrike", på Regionmuseet. Arrangemang av STF, Regionmuseet, Naturskyddsföreningen, personalklubben Karisma och Studieförbundet
- 27/9 Exkursion i Kristianstads Vattenrike, NAMSA (NAturhistoriska Museers SAmarbetsorganisation) hade höstmöte på Regionmuseet, deltagare från hela landet.
- 28/9 Visning av Kristianstads Vattenrike i fält, en del av en 3 veckors kurs i naturgeografi i Skåne, för studenter från Stockholms universitet.

- 14/10 Lunchpromenad i Vattenriket, den stadsnära delen av Linnérundan. Samling vid Utemuseum Kanalhuset, sedan gick vi på spångar och stigar till Härlövsängaleden, för att sedan passera Helge å. Promenaden gick vidare längs Härlövsängastigen, nedströms åns västra strand med utsikt mot Tivoliparken. Vid gamla järnvägsbron gick vi på nytt över ån och kom in i Tivoliparken för att avsluta promenaden vid Tivolibadet.

Foto: S-E Magnusson, Ekomuseum Kristianstads Vattenrike

- 14/10 Föredrag om Kristianstads Vattenrike, Malmberg Water hade bjudit in en del kunder till Yngsjö för information.
- 16/11 Information i Näsby om planerat Naturreservat på Näsby fält, ett nytt reservat i Vattenriket. Kristianstads kommun informerade villa förening mfl
- 29/11 Information om Kristianstads Vattenrike vid Utemuseum Kanalhuset för studenter som läser Vattenvård 10 p, vid Limnologiska institutionen i Lund
- 6/12 Diskussion med anledning av arbetet med att skapa ett Biosfärområde i Vattenriket
Besök från Kulturgeografiska inst i Lund och en students arbetet med att upprätta en litteraturlista över publicerad forskning i Vattenriket.

En av årets höjdpunkter i Vattenriket var återutplanteringen av den stora fisken malen. Här bogseras flotten med några av malarna som släpptes ut uppströms Kristianstad.

Foto: Sven-Erik Magnusson, Ekomuseum Kristianstads Vattenrike

Ytterligare många projekt i Vattenriket

Inom ramen för verksamheten i Kristianstads Vattenrike och i nära samarbete med Ekomuseet har ytterligare en stor mängd projekt bedrivits.

Det är naturvårdsverksamheten som är ett samarbete mellan Länsstyrelsen/Naturvårdsverket och Kristianstads kommun, skolverksamheten som bedrivs av Naturskolan på BUN-förvaltningen samt miljöskyddsverksamheten som är knuten till Miljö- och hälsoskyddskontoret.

Var och en av dessa verksamheter beskrivs utförligare i speciella verksamhetsbeskrivningar och har därför inte behandlats här.

Sven-Erik Magnusson

ekomuseichef

Ekomuseum Kristianstads Vattenrike